

УДК 656.2.

*Володимир Пасічник
Олександр Бочаров
Надія Брайковська*

**УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСПЛУАТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЗАЛІЗНИЦЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН**

Приведено характеристику економічних аспектів експлуатаційної діяльності залізниць України в сучасних умовах їх функціонування. Аналізуються результати наукових досліджень основних напрямків діяльності і розвитку залізничного транспорту в умовах входження в західноєвропейську транспортну систему на етапі удосконалення взаємовідносин окремих його господарств. Характеризуються особливості експлуатаційної роботи залізниць на новій стадії розвитку економіки країни та фактори впливу на якість і повноту забезпечення клієнтури послугами.

Ключові слова: стандарти якості, інформаційне забезпечення, транспортні послуги, якісні показники

Приведена характеристика экономических аспектов эксплуатационной деятельности железных дорог Украины в современных условиях их функционирования. Анализируются результаты научных исследований основных направлений деятельности и развития железнодорожного транспорта в условиях вхождения в западноевропейскую транспортную систему на этапе совершенствования взаимоотношений отдельных его хозяйств. Характеризуются особенности эксплуатационной работы железных дорог на новой стадии развития экономики страны и факторы влияния на качество и полноту обеспечения услугами клиентуры.

Ключевые слова: стандарты качества, информационное обеспечение, транспортные услуги, качественные показатели.

Present economic aspects of the operational characteristics of the railways of Ukraine in modern conditions of their functioning. Analyzed the results of basic research activities and the development of rail transport in terms of entering the Western European transport system at the stage of improving relations between some of its holdings. Characterized operational features of the railways on a new stage of development of economy and impacts on the quality and completeness of customer service.

Keywords: quality standards, information technology, quality indicators.

Вступ. Залізниці України знаходяться на тому етапі розвитку експлуатаційної діяльності, коли назріла необхідність її виведення на більш високий рівень з вико

© Пасічник В. І., Бочаров О. П., Брайковська Н. С., 2013

ристанням нового підходу щодо організації перевезень в умовах специфіки функціонування залізничного транспорту між Заходом і Сходом.

Як свідчить аналіз, сучасному стану експлуатаційної діяльності залізниць України, порівняно з західноєвропейськими стандартами, притаманна значна кількість невирішених питань техніко-економічного характеру. Ці питання пов'язані, як правило, зі специфікою експлуатаційної роботи залізниць, особливостями формування їх мережі впродовж 150 років, з сучасним станом залізничних колій та технічним оснащенням окремих ділянок і напрямків, рухомого складу та інших елементів інфраструктури.

Всебічним аналізом економічного розвитку країни за роки її незалежності та відповідними розрахунками встановлено, що за умов нестабільності фінансового стану тільки держава може вирішувати питання транспортного забезпечення у перевезенні пасажирів і вантажів різними видами транспорту. Тому постановка та основні напрямки вирішення завдань підвищення ефективності експлуатаційної роботи залізниць в сучасних умовах є актуальними і своєчасними.

Постановка завдання. Аналіз соціально-економічних аспектів формування залізничної мережі свідчить, що її окремі ділянки і напрямки будувались під впливом різних факторів. Прискорення економічного розвитку країни вимагало з'єднання шляхами сполучень окремих регіонів і країн залізницями як найспроможнішим і ефективним видом транспорту. В умовах великих відстаней в територіальному розміщенні продуктивних сил країни в свій час побудова залізничних шляхів сполучення різного призначення була виправдана значною дальністю перевезень, що безпосередньо впливало на ефективність транспортного процесу через витрати на початково-кінцеві операції, які при більшій відстані перевезень розподілялись на одиницю перевезень значно меншою мірою.

Основними причинами затримки транзитних міжнародних вантажопотоків та зміни їх напрямків були і залишаються неузгодженість тарифної та організаційної політики, питання підвищення ефективності експлуатаційної роботи та взаємодії різних видів транспорту в портах та припортових вузлах, які в ринкових умовах набули пріоритетного значення і можуть бути вирішені при комплексному плануванні підвозу і вивозу з портів вантажів з використанням інформаційних технологій на базі оперативних даних, одержаних з рухомого складу різних видів транспорту.

Вирішення питань скорочення термінів доставки вантажів у міжнародному сполученні може бути досягнуто за рахунок впровадження новітньої технології організації перевезень вантажів з використанням зарубіжної та вітчизняної практики удосконалення методів експлуатаційної роботи залізниць.

Входження залізниць України у світову транспортну систему розкриває суть та характер їх сучасного стану, можливі напрямки удосконалення перевізного процесу, підвищення його ефективності, що безпосередньо пов'язано з основними вимогами світових стандартів, та розкриттям низки факторів щодо задоволення вимог з виконання та використання показників рухомого складу й інших технічних засобів залізниць.

Характеристика та аналіз динаміки показників вітчизняних і залізниць країн світу та факторів, що впливали на стан та розвиток залізничного транспорту і нестабільне його функціонування, дозволяють об'єктивно оцінити техніко-економічні параметри експлуатаційної діяльності. Прогнозування зміни показників європейських країн, до яких за результатами моніторингу увійшли залізниці України, дозво-

лило виявити можливі зміни обсягів перевезень в Україні, коли вона в економічному розвитку досягне рівня показників західноєвропейських країн.

Проблеми економіки експлуатаційної діяльності залізниць завжди були в центрі уваги спеціалістів економічного і управлінського напрямків. Питання підвищення рівня економічного обґрунтування різних варіантів удосконалення експлуатаційної роботи залізниць потребують професійного підходу до їхнього вирішення. Використання протиріч, що постають в процесі виконання перевезень та аргументованих висновків за результатами їх виконання, вказують на необхідність розробки наукових підходів щодо вирішення проблем експлуатаційної діяльності залізниць.

Управління якістю транспортної продукції на основі маркетингово-логістичних підходів є одним з актуальних питань функціонування залізниць в ринкових умовах. Методи маркетингово-логістичних підходів до планування в нових економічних умовах можуть бути використані в практиці діяльності окремих підрозділів і допомогти спеціалістам оптимально працювати у сфері транспортного обслуговування та прогнозування виробничо-господарської діяльності залізниць.

Стандарти якості транспортної продукції виконують роль індикатора в підходах до визначення їхнього рівня відповідності світовим критеріям. Вони сприяють забезпеченню відповідності якості послуг потребам покупців і світовій практиці, характеризують властивості послуг, виділяючи їх здатність задовольняти попит споживачів відповідно до виду і призначення, включати взаємозаміну показників при комплексній оцінці рівня якості різних послуг; стабільності, незалежно від кліматичних, часових та інших факторів; систематичному підвищенню якості перевезень та іншої транспортної діяльності; врахуванню сучасних досягнень науки і техніки в основних напрямках науково-технічного прогресу на транспорті та інших сферах транспортного сервісу.

Основи методики визначення економічної ефективності роботи залізниць в нових економічних умовах функціонування враховують особливості інформаційних потоків і показників експлуатаційної діяльності залізниць при розрахунках ефективності інвестиційних проектів різних варіантів технічного переоснащення залізничного транспорту з урахуванням обсягів і форм державної підтримки проекту, які встановлюються за найбільшим значенням показника інтегрального економічного ефекту і характеризуються системою показників, а також відображають співвідношення витрат і результатів щодо інтересів його учасників.

При розробці проекту визначається оцінка його соціальних і економічних наслідків, а також витрат, які направляються на охорону навколишнього середовища. Оцінка майбутніх витрат і результатів при розрахунку інвестиційного проекту визначається у межах періоду, тривалість якого приймається з врахуванням термінів будівництва, експлуатації та ліквідації об'єкта, середньозваженого нормативного терміну служби технологічного устаткування, досягнень заданих характеристик прибутку.

Економіко-правове забезпечення модернізації міжнародних коридорів полягає в економічному обґрунтуванні їх доцільності, аналізі систем і форм захисту інвестиційних проектів державного масштабу. Для залучення коштів вітчизняних і іноземних інвесторів різних форм власності потрібні державні гарантії їх повернення власникам. Ці гарантії можуть бути врегульовані законодавчими актами, що передбачають певні пільги їх власникам. Це є вирішальним стимулом надходження грошових коштів в модернізацію транспортної системи країни, в тому числі і адресно

на посилення технічного оснащення міжнародних транспортних коридорів на території нашої держави.

Для забезпечення високої якості обґрунтування різних варіантів удосконалення експлуатаційної роботи залізниць розроблена методика аналізу і розрахунку собівартості перевезень з урахуванням тих змін, які відбулися в останнє десятиріччя в економіці України.

Використання основних факторів в методиці розрахунку собівартості різних видів перевезень, які впливають на її якість, забезпечує необхідний рівень аналізу. Виділення впливу історичного фактора та його врахування з позицій наукового підходу різних авторів щодо вирішення проблемних питань удосконалення розрахунку собівартості перевезень повинен зайняти гідне місце в наукових дослідженнях. За допомогою цих методів вирішується поставлене завдання шляхом аналізу сфер і особливостей їх застосування в економіці залізничного транспорту.

З метою удосконалення визначення собівартості різних видів перевезень визначаються вимірники для розподілення непрямих витрат між пасажирськими та вантажними перевезеннями. Критерієм вибору виступає показник міцності зв'язку між зміною окремих вимірників і, пов'язаних з ними, функціональними залежностями, витратами.

Необхідність автоматизації розрахунку собівартості перевезень диктується потребами оперативного реагування на всі зміни, які відбуваються в економічних стосунках експлуатаційної діяльності. Сьогодні статистична та фінансово-економічна інформація подається на електронних носіях, але якщо перша надходить до користувачів через два тижні, то інша – через 2-3 місяці. Це свідчить про те, що для приведення питань аналізу господарсько-фінансової діяльності залізниць до вимог ринку, необхідно автоматизувати процес розрахунку собівартості різних видів перевезень, як один з головних етапів вирішення цієї проблеми. Удосконалення методики розрахунку різних видів перевезень на основі раціонального використання достовірної інформації є основною складовою вирішення цієї проблеми.

Методика визначення собівартості вантажних перевезень є вихідною базою подальших розрахунків показників ефективності. Їх автоматизація дає можливість оперативно оцінювати результати використання методів експлуатаційної роботи з метою підвищення ефективності всього перевізного процесу.

Розвиток інформаційного забезпечення управління експлуатаційної діяльністю залізниць з впровадженням автоматичного зняття інформації з рухомого складу залізниць є новим етапом удосконалення експлуатаційної діяльності залізничного транспорту. Інформація, отримана з рухомого складу залізниць, автоматично ліквідує розбіжність в показниках роботи окремих господарств та дисциплінує подачу економічної звітності на всіх етапах функціонування та часових термінах діяльності залізниць.

При формуванні моделі процесу управління вантажними перевезеннями встановлюються економіко-математичні складові, що враховують особливості експлуатаційної діяльності. Процес моделювання пропуску вантажопотоків на мережі залізниць включає виконання операцій на пунктах переходу та підходах до них і проходить в реальному масштабі часу з урахуванням особливостей технології роботи залізничних напрямків та стикових станцій.

Досягнення високого рівня транспортних послуг включає цілий комплекс заходів, пов'язаних з прискоренням доставки вантажів, підвищенням якості вантаж-

но-розвантажувальних та інших операцій, виконання яких забезпечує схоронність вантажів, що перевозяться залізничним транспортом.

Для забезпечення конкурентоспроможності залізниць на внутрішньому і зовнішньому ринках транспортних послуг необхідно всебічно враховувати вплив різних факторів, які потребують переорієнтації їх оцінки в підходах, що регулюють експлуатаційну діяльність залізниць. Одним з найважливіших чинників ефективного функціонування транспорту в конкурентному середовищі, як підтверджує зарубіжна практика, є застосування гнучких методів управління залежно від попиту та пропозиції на перевезення.

Визначення ефективності автоматизації управління експлуатаційною діяльністю залізниць, оптимальної швидкості вантажних і пасажирських потягів на окремих напрямках, удосконалення плану формування та проведення інших заходів на основі використання інформації в автоматичному режимі, знятої з рухомого складу залізниць, можуть стати вагомим джерелом і методичним посібником для спеціалістів, що вивчають ці питання.

Як свідчить аналіз функціонування мережі залізниць України, на окремих її ділянках і напрямках з тепловозною тягою за добу проходить менше одного потяга, що свідчить про вкрай незадовільне використання наявного технічного обладнання та трудових ресурсів залізничного транспорту і, як наслідок, багаторазове збільшення витрат на одиницю перевезень. Не зважаючи на вжиті заходи, які направлені на деяке скорочення витрат (перехід на роботу в одну зміну, об'єднання станцій з невеликим обсягом робіт тощо), в цілому ця проблема не вирішена. В арсеналі працівників транспорту є інформація і відповідні методики визначення доцільності функціонування малодіяльних залізничних напрямків, за допомогою яких можна виконати відповідні розрахунки для об'єктивної оцінки з метою подання матеріалів в Кабінет Міністрів України на предмет вирішення долі залізничних ділянок з незначними обсягами робіт.

Необхідно удосконалити методи експлуатаційної роботи залізниць, які б забезпечили підвищення швидкості доставки вантажів (групування вантажів за швидкістю перевезень, диференціація маси вантажних потягів та інші способи забезпечення підвищеної швидкості).

Прогнозування обсягів перевезень країн Західної Європи, в групу яких за рейтинговою оцінкою увійшли залізниці України, свідчить, що навіть при найсприятливіших обставинах цей показник для вітчизняного залізничного транспорту не буде перевищувати одного відсотка за рік. Це повинно переорієнтувати залізничників як на забезпечення зростаючих обсягів перевезень, так і на знаходження шляхів підвищення їх якості та надання додаткових послуг користувачам залізниці.

Науково-методичні підходи до комплексної оцінки якості експлуатаційної роботи залізниць, застосування маркетингово-логістичних принципів до планування і управління виробничо-господарською діяльністю підприємств галузі з виконанням стандартів якості транспортних послуг в ринкових умовах, можуть бути використані при вирішенні питань комплексної оцінки ефективності наданих послуг.

Економіко-правове обґрунтування інвестицій у розвиток транспорту є першою спробою поєднати в комплексі вирішення економічних питань з правовим забезпеченням заходів освоєння грошових коштів у розвиток і модернізацію міжнародних транспортних коридорів у загальній системі шляхів сполучення країни.

Результати. Важливе значення для проведення якісного аналізу господарської діяльності залізниць має втілення в життя удосконалених методів розрахунку

собівартості перевезень. Розроблена на новій економічній основі з врахуванням змін, які відбулися в експлуатаційній роботі, методика розрахунку собівартості і грошової оцінки підвищення якості перевезень може бути використана працівниками залізничного транспорту для обґрунтування різних заходів удосконалення перевізного процесу.

Методика розцінки окремих ділянок і залізничних напрямків використана при складанні моделі перевізного процесу, за допомогою якої можна прогнозувати витрати на перевезення вантажів в залежності від обраних варіантів пропуску вагонопотоків на мережі залізниць та їх удосконалювати.

При входженні вітчизняних залізниць у світову транспортну систему необхідно впроваджувати систему інтермодальних перевезень як найбільш ефективного способу перевезень вантажів, що забезпечує їх високу якість, схоронність та своєчасність доставки користувачеві продукції з найменшою собівартістю перевезень. Одним із видів інтермодальних перевезень є контейнерні і контрейлерні перевезення, ефективність яких дуже висока в міждержавному сполученні.

Висновки. Наведене вище свідчить, що ефективність застосування різних методів удосконалювання експлуатаційної роботи, які пов'язані із забезпеченням високого рівня транспортних послуг, з оцінкою економічних важелів регулювання процесом перевезень, з рівнем зміни якісних показників використання рухомого складу під впливом застосування новітньої технології і передових методів оцінюються за допомогою укрупнених економічних показників.

Економічно обґрунтовані аспекти стратегії розвитку експлуатаційної діяльності в умовах ринкових відносин і функціонування залізничного транспорту як сполучної ланки між країнами СНД і Західної Європи можуть розглядатися в галузевій економіці транспорту як основний критерій для оцінки якості експлуатаційної роботи залізниць України і підвищення ефективності їхнього функціонування в конкурентному транспортному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кірпа Г. М. Основні напрямки поліпшення стану українських залізниць в сучасних умовах // Залізничний транспорт України. – 2001. – №4. – с. 10-12
2. Иноземцев В. Г. Транспортная и академическая наука: углублять взаимодействие // Железнодорожный транспорт. – 2002. – №9. – с. 28-29
3. Мішечків В. Г., Юрченко О. В., Пасічник В. І. Підвищення якості інформаційного забезпечення управління транспортом // Залізничний транспорт України. – 2002. – №6. – с. 2-4
4. Пасічник В. І. Проблеми ефективного використання основних залізничних напрямків і прикордонних переходів // Залізничний транспорт України. – 1998. – №1(4-5). – с. 8-12
5. Новые подходы к совершенствованию эксплуатационной работы железных дорог Украины в современных условиях и к оценке их эффективности. // Материалы международной научно-практической конференции. – М., 1999.
6. Економіко-організаційні аспекти управління експлуатаційною діяльністю залізниць // Залізничний транспорт України. – №2. – 2005. – С. 78-80
7. Проблеми ефективного використання основних залізничних напрямків і прикордонних переходів // Залізничний транспорт України. – №1. – 1998. – С. 8-12
8. Проблемы повышения эффективности разных видов транспорта в рыночных условиях. // Порты Украины. – №2. – 1997. – С. 20-21
9. Нові підходи щодо оцінки показників експлуатаційної діяльності на залізничному транспорті України. // Залізничний транспорт України. – №4-5. – 1998. – С. 14-15
10. Совершенствование методики экономической оценки эксплуатационной работы железных дорог в современных условиях. // Сборник научных трудов ИКТП-Центра. – Вып. 5. – 1998 – С. 16-21.